

szót az orosz *gótubi* alakkal egyezteteti, a gyökér **gl* volna, mely *-bh*-vel van tovább képezve, a szlávokban nasalissal is bővült. — COSUN az ősgermán nyelv főnévesített partic. praes.-alakjaira tesz néhány sornyi megjegyzést: dentalis nélküli alakok angolszász és ószász emlékekben kimutathatók, ezek a sing. vocativusában, de meg a nominativusban is szabályszerűek voltak, ha az utóbbira nézve egy *-s* nélküli alakot teszünk fel, erre pedig az ófn. *zan* feljogosít bennünket.

A balti-szláv nyelvágra vonatkozó hangtani kérdést tárgyal BERNEKER *Von der Vertretung des idg. ěu im baltisch-slavischen Sprachzweig* című dolgozata. Szerinte az idg. *eu* a balti ágban *'au*, a szlávban *'u* hanggá lett; idg. *ev* megfelelője a litvánban *av*, a szlávban *ov*, a lettben valószínűleg szintén *ev* (*ew*). Specialis szláv nyelvészeti kérdést tárgyal VONDRÁK cikke: *Zur Erklärung des aksl. Dat. Sg. p̃ati, kosti*, az idg. alapforma szerinte **kosteĭ-ai* lett volna. E dolgozatra vonatkozik azután LESKIEN cikke *Die slavische Lautverbindung ji*, melyben VONDRÁK több állítását czáfolgatja. A lett nyelv hangsúlyozását tárgyalja SCHMIDT-WARTENBERG dolgozata: *Phonetische Untersuchungen zum lettischen Akzent* című értekezése, melyben először az *e* tárgyra vonatkozó eddigi irodalmat ismerteti, majd a kymograph segítségével végzett saját vizsgálódásainak eredményeit mutatja be.

E kötet egy nem indogermán nyelvre vonatkozó fejtegetést is tartalmaz: RECKENDORF *Zur allgemeinen Syntax* című cikkében az arab nyelvnek egyes, általánosabb érdekű mondattani sajátságait ismerteti.

PETZ GEDEON.

Kisebb közlések.

A finn-ugor nyelvhasználat történetéhez. A prágai cseh tudóstársaság a múlt század kilenczvenes éveiben tanulmányútra küldötte DOBROVSKY JÓZSEF-et Oroszországba. A tudós cseh bizonyára ismerte azon munkákat, melyek a finn és magyar nyelv rokonságát vitatták. Így ébredhetett benne érdeklődés a finn nyelv iránt, melyet Szt.-Pétervárott igen sok cseléd beszélt. Utazásából hazatérvén egy «magyarnak» levelet írt, a melyet a *Magyar Hirmondó* 1794. ápr. 25-ki számában 598—99. ll. így közölt: «Sok hasznát vettem volna, ha Magyarúl érttettem volna. A' született Magyarok tsudálkozva halgatnák beszélteni a' Petersburgban szolgáló Finn Országi (Finlandiai) leányokat. Nem lehet kételkedni ezen két nyelvnek atyafiságáról, mellyet bizonyít az is, hogy a'

Finniai Nyelvnek szintúgy, mint a' Magyarnak nincsenek nemei (genera).» Azután a Hirmondó fölemlíti, hogy SAJNOVICS egybevetette a magyart a lappal, ez különbözik a magyartól, s azt mondják a finnek, hogy még dialektusa sem lehet az ő nyelvüknek. Aztán ezeket közli még DÖBROVSKY leveléből: «Kívánnám, hogy valamely tudós Magyar erről bővebben értekezne PORTHAN Professor Urral, ki Finniának fő Városában, Aboban egy tökéletes Finniai Szótárnak ki-adásában fáradozik. A' Finniaiak a' halat *cala*, a' kezét *käsi*, a' követ *kiwi*, a' vizet *wesi*, a' nyelvet *kieli*-nek nevezik» stb.

Ezzel végződik ez érdekes levél. Hogy ki volt az a *magyar*, kihez e levél intéztetett, nem sikerült megtudnom. De aligha tévedek, ha GYARMATHY-ra gondolok, ki 1794-ben kiadott *Okoskodva tanító Nyelv-mesterében* még semmit sem tud ugyan a finn nyelvről, de később ő bizonyította nyelvünknek vele való rokonságát legmeggyőzőbben.*)

Megszoktuk, hogy HELL MIKSA érdemeit ne a nyelvtudomány terén keressük. Pedig aligha nem nagyobb figyelmet érdemel e téren is, mint a minőben eddig részesült. Annyi bizonyos, hogy SAJNOVICS-ot ő tette figyelmessé a lapp és magyar nyelv rokonságára. S idehaza a tudósok őt tartották olyanúl, ki a finn, a lapp és a magyar nyelv rokonságát hirdette. Erre nézve írja HORÁNYI ELEK, a tudós piarista, 1771. nov. 28-án kelt levelében: In id scilicet elaborat vir summus, ut Hungaros nostros mira metamorphosi in *Finnos* et *Lappones* transformet. (Kegyesr. levélt. Id. Takáts, A budapesti piarista-kollégium tört. Budapest 1895. 256.)

Ez a nyilatkozat egyébiránt arra is jellemző adat, miként gondolkodtak még tudós férfiak is az új rokonságról.

(1893.)

KISS ERNŐ.

*) Ettől a M. H.-ban közölt levéltől indítva mindjárt akkor 1794. május 13-án hosszú latin levelet írt PORTHAN-nak VERSEGHY F. Levelében először is idézte (latin fordításban) a Hirmondó cikkét, aztán röviden kifejtette a magyar nyelv főbb sajátosságait, az illeszkedést stb., s egy mellékletet is csatolt leveléhez: «Elenchus radicum Hungaricarum incipientes per vocalem *a* brevem.» A folytatást akkorra igéri, mikor feleletet kap PORTHAN-tól. VERSEGHY levelét teljesen közzétette SETÄLÄ EMIL ilyen című munkájában: *Lisiä suomalais-ugrilaisen kiellentutkimuksen historiaan* (Adalékok a finn-ugor nyelvészet tört., Hels. 1892), függetlenül az ötödik értekezéshez, mely PORTHAN-nak finn-ugor nyelvészeti törekvéseit s a magyar tudósokkal való érintkezéseit tárgyalja. Ugyanott olvasható még PERLAKI-nak és GYARMATHI-nak egy-egy levele (1779-ből és 1798-ból). S. Zs.

Új könyvek, füzetek.

BIHARI K. Gyakorlati hangtan különös tekintettel a siketnémák oktatására. Vác, 1900.

DÉNES MIKLÓS. A Winkler-kódeksz hangtana és alaktana. (Doktori értekezés.) Budapest, 1900.

HAJNAL DÁVID. Kármán József mint nyelvművelő. (Doktori értekezés.) Budapest, 1899.

KEMÉNY K. KOLUMBÁN. Geleji Katona István Grammatikáskájának bírálatos ismertetése. (Doktori értekezés.) Győr, 1900.

LUMTZER, VIKTOR u. MELICH, JOHANN. Deutsche Ortsnamen und Lehnwörter des ungarischen Sprachschatzes. Innsbruck, 1900. 8-r. X + 312 l. (Ismertetni fogjuk.)

MELICH JÁNOS. Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai? (Ertekezések a nyelv- és széptud. köréből). Budapest, 1900.

PAASONEN, H. Ruotsalais-suomalainen sanakirja. Svensk-finskt Lexicon. V. VI. füzet. (Mässkjorta — Sötmjölksost.) Helsingfors, 1898. 1899.

QVIGSTAD, J. u. WIKLUND, K. B. Bibliographie der lappischen Literatur. Helsingfors, 1899.

SETÄLÄ, E. N. I. N. SMIRNOW'S Untersuchungen über die Ostfinnen. Helsingfors, 1900. (Különnyomat a Finn-Ugor Társaság Journal-jának XVII. kötetéből.)

Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. Journal de la Société Finno-Ougrienne. XVII. (KARJALAINEN K. F. és SIRELIUS U. T. jelentése osztják tanulmányútajáról; PAASONEN H. jelentése mordvin tanulmányútajáról. — SETÄLÄ E. N.: I. N. SMIRNOW'S Untersuchungen über die Ostfinnen.)

Suomi. Harmadik folyam. XV. (NIEMI, A. R.: SJÖGREN népköltési gyűjteménye. — KARTTUNEN, U.: GOTTLUND népköltési gyűjtései.) — XVI. (GENETZ A.: Az első szótagbeli magyar magánhangzók viszonya a finn, lapp és mordvin magánhangzókhoz.) — XVII. (LATVALA S. Az éjszaki-szavói nyelvjárás mondattana.)

SZINNYEI JÓZSEF. Magyar Tájszótár. II. k. 6. füzet. (Tözeg—Vérnyákol.)

Virittäjä. 1900. 1—3. sz. (Megemlítendők: CANNELIN K.: A finn passivumi *-va*, *-vä* képzős igenév használata. — KROHN K.: A Kalevala néhány szavának magyarázata. — GENETZ A. Miért van a *jää* [maradni] igének lativusi határozója? [A *jää* igét, a melyről kimutatja, hogy az észben és a lívben „jön, jut, lesz, válik, változik” jelentése van, a m. *jö*-vel egyezteteti.]

WUNDT, WILHELM. Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte. Erster Band. Die Sprache. Erster Theil. Leipzig, 1900. 8-r. 627 l.

ZOLNAI GYULA. Az új Nagy Szótár föladataról. Budapest, 1899.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelenő

FOLYÓIRATOK:

Akadémiai Értesítő. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti *Szily Kálmán* főtítkár. Tizenegyedik kötet. 1900. évfolyam.

A M. Tud. Akadémia üléseiről a tárgyalásokat jegyzőkönyvi alakban, az üléseken fölolvassott emlékbeszédeket, jelentéseket, birálatokat, valamint az értekezések kivonatait (ha ugyan a kivonatozásra alkalmasak) külön czikkek során közli. Ismerteti az osztályértekezletek és állandó bizottságok tárgyalásait, kiegészítve belőlük azokat, a melyek szélesebb köröket is érdekelhetnek. Az Akadémia kiadásában vagy az ő támogatásával megjelent munkák- és folyóiratokról tárgyas ismertetéseket közöl vagy az illető szerzők és szerkesztők, vagy más megbízható szakférjak tollából. Megjelenik minden hó 15 én. Évi előfizetési ára 6 kor. Az «Akadémiai Értesítő»-t díjtalanul és bérmentve kapják: az Akadémia minden rendű beltagjai, alapítványtevői s a Könyvkiadó Vállalat pártoló tagjai. Az I—X. kötet még néhány példányban rendelkezésre áll. Egy-egy kötet ára 6 kor.; a Könyvkiadó Vállalat új aláíróinak 4 kor. 50 fill.

Archaeologiai Értesítő. Új folyam. XX. köt. A M. Tud. Akadémia arch. bizottságának és az orsz. régészeti s embertani társulatnak közlönye. Szerkeszti *Hampel József*.

Czélja a hazai és külföldi archaeologiai és műtörténelmi mozzanatok a közönséggel megismertetni, és kisebb archaeologiai s műtörténelmi czikkeket közölni. Megjelenik évenként öt füzetben, mindenkor hat nagy ívnyi tartalommal és számos képpel, február, április, június, október és december hónapok 15-ik napján. Bolti ára 12 korona; egyes füzetek ára 2 kor. 40 fill.

Athenaeum. Philosophiai és államtudományi folyóirat. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti dr. *Pauer Imre* osztály-títkár. Kilenczedik évfolyam.

Az «Athenaeum» a philosophia és államtudományok szakszerű művelését és tudományos irodalmi fejlesztését tűzi feladatául. Megjelen az Akadémia kiadásában évnegyedenként, évi 30—35 ívnyi tartalommal. Előfizetési ára 10 kor.

Irodalomtörténeti Közlemények. Tizedik évfolyam. Szerkeszti *Szilády Áron*, a bizottság előadója.

E negyedévenként megjelenő folyóirat a M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának megbízásából bocsátatik közre s irodalomtörténeti tanulmányokat és adatokat közöl. Előfizetési ára egész évre 10 kor., egyes füzet ára 3 kor.

Mathematikai és Természettudományi Értesítő.
XVIII. kötet. A M. Tud. Akadémia III. osztályának folyóirata. Szerkeszti *König Gyula* osztálytitkár.

A «Mathematikai és Természettudományi Értesítő» a M. Tud. Akadémia III. osztályának folyóirata, melyben az ülésein részletesen bemutatott vagy csak röviden bejelentett tudományos munkákat teszi közzé, föltéve, hogy a követelményeknek megfelelnek. Az Értesítőben csak oly közlemények foglalhatnak helyet, melyek az illető szaktudomány művelésében az elért eredmények vagy a használt módszerek tekintetében haladást jeleznek és irodalmi szempontból is kellő gonddal készültek. Terjedelem tekintetében az Akadémia rövid és szabatos fogalmazást kíván, melyben a dolgozat tudományos tartalmának megértésére szükséges részletek kellően kidomborodnak. Az Értesítő évi öt füzetben jelenik meg; a füzetek megjelenési határideje február, április, június, október és december hónapoknak mindenkor utolsó napja. Előfizetési ára egy-egy kötetnek 10 kor.

Nyelvtudományi Közlemények. Harminczadik kötet. A Magyar Tudományos Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerkeszti *Szimyei József*.

A tágabb értelemben vett magyar nyelvtudományt öleli fel, melynek feladatai a magyarral hason alkotású áltáji nyelveket behatóan tanulmányozni s tudományosan feldolgozni, kiváló tekintettel arra, hogy a magyar nyelv tényeinek földerítésére vagyis tudományos megfejtésére szolgáljanak. Más, bár nem hason alkotású nyelveknek, a melyek a magyarral történelmileg érintkeztek, reá gyakorolt hatását feltüntetni. Megjelenik negyedévenként, még pedig márczius, június, szeptember és december elsején. Az egész évfolyam legalább harmincz ívből áll s előfizetési ára 6 kor.

Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat. Uj 1900. folyam. I. Kiadja a M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának hozzájárulásával a Magyar Történelmi Társulat. Szerkeszti dr. *Komáromy András*

A folyóirat ez új folyama a M. Tud. Akadémia történettudományi bizottságának nemcsak anyagi, hanem jelentékeny szellemi támogatásával is, a mennyiben a bizottság sok nevezetes hazai s a legnevezetesebb külföldi levéltárakból évtizedek óta gyűjtött és másolt magyar vonatkozású forrásanyagát a *Történelmi Tár* rendelkezésére bocsátotta, s ezzel valódi kincsesházat nyitott meg a történetkutatók előtt, melynek kincsei eddig jóformán használatlanul heverték a bizottság kéziratárában.

Egy-egy füzet bolti ára 2 kor., az egész évfolyamé 8 kor.

Megrendelhetők

a M. Tud. Akadémia könyvkiadó-hivatalában

Budapesten, V. kerület, Akadémia-utca 2. szám.